

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Teatrikunsti visuaaltehnoloogia õppekava

Karen Adler

TEATER R.A.A.A.M. LAVASTUSE “LOTMAN” VÄLJATOOMINE

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Eve Komissarov

Viljandi 2022

Resüme

Teater R.A.A.A.M. lavastuse “Lotman” väljatoomine

Projektiteatrite kasvamisega on üha suurem nõudlus produtsendiameti järgi teatris.

Produtsendi vastutusala on suur ning ta kohandab end vastavalt teatri või projekti vajadustele.

Käesoleva kirjaliku lõputöö eesmärk on analüüsida ülikooli ajal õpitud erialaseid oskuseid rakendades neid antud lavastusprojektis, loovprodutsendina. Samuti soovin analüüsida iseenda tegevusi ja suurimaid väljakutseid nii prooviperioodil kui etenduste ajal. Selleks läbisin lavastusprotsessi algusest lõpuni.

Võtmesõnad: loovprodutsent, projektiteater, erialased oskused, lavastus

Abstract

Theatre R.A.A.A.M. of the production “Lotman”

With the growth of project theatres, there is an increasing demand for the production manager in theatres. The producer has a great deal of responsibility and adapts himself to the needs of the theatre or project. The aim of this paper is to analyse the professional skills acquired during the learning in the university by applying them in the given production project, as a creative producer. I would also like to analyse my own activities and the biggest challenges both during the rehearsal period and during the performances. To do this, I went through the staging process from start to finish.

Keywords: creative producer, project theatre, professional skills, production

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Teater R.A.A.A.M.....	6
2. Produtsent.....	7
2.1 Lavastuskorraldaja eriala.....	9
3. Lavastus “Lotman”.....	11
3.1 Lavastuse valmimisprotsess	12
3.2 Lavastuse eelarve ja rahastus	13
3.3 Lepingud.....	14
3.4 Turundus ja reklaam.....	16
3.5 Prooviperiood	18
3.6 Lavakujundus, rekvisiidid ning kostüümid	19
3.6.1 Lavakujundus	20
3.6.2 Rekvisiidid	21
3.6.3 Kostüümid.....	22
4. Etenduste korraldamine ning juhtimine	23
5. Eneserefleksioon	25
Kokkuvõte	26
Kasutatud kirjandus.....	27
Lisad	29
Lisa 1. Väljavõtte lavastusepassist	29
Lisa 2. Kujundus	30
Foto 1. Proovid Sakala 3 Teatrimajas	31
Foto 2. Lotmani näituse külastamine	31
Foto 3. Proovid Narvas.....	32
Lisa 3. Rekvisiidi nimekiri	33
Lisa 4. Lavaplaan (Vaba lava suure saali põhjal).....	33

Sissejuhatus

Minu loov-praktilise lõputöö praktiline osa koosnes Teater R.A.A.A.M.-i lavastuse “Lotman” ettevalmistamisest ning läbiviimisest loovprodutsendina. Antud teatris alustasin töötamist alates 2021. aasta juulist, loovprodutsendina. Tööle asudes oli juba teada, et selline projekt on tulemas ning pakkusin välja, et võtan lavastuse enda peale. Tegemist oli minu esimese iseseisva lavastusega antud teatris.

Lõputöö teema valikul otsustasin lahti mõtestada just produtsendiameti, kuna antud ametit on teatrimaastikul vähe uuritud ning selget ametijuhendit ei leidu. Tihtipeale jääb produtsent vaatajale pigem kaugeks ning ei saada aru, mis tööd üks produtsent õigemini teeb.

Käesoleva kirjaliku lõputöö eesmärk on analüüsida ülikooli ajal õpituid erialaseid oskuseid rakendades neid antud lavastusprojektis, loovprodutsendina. Samuti soovin analüüsida iseenda tegevusi ja suurimaid väljakutseid nii prooviperioodil kui etenduste ajal. Minu eesmärgiks ei ole luua ametijuhendit produtsendile, vaid läbi isikliku kogemuse selgitamaks, milline näeb välja produtsendi töö projektiteatri lavastusprotsessis.

Antud töö koosneb viiest peatükist, alustan Teater R.A.A.A.M.-i põgusa tutvustusega. Teises peatükis püüan mõtestada produtsendi mõistet ning rolli lavastusprotsessis, annan ka ülevaate mõnedest Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, lavastuskorraldaja eriala olulisematest õppeainetest, mis on ühed olulisemad, millega produtsent peab oma töös tegelema. Kirjeldan antud lavastust, mille lavastusprotsessis osalesin ning toon ka välja olulised etapid, millega enda töös kokku puutusin.

1. Teater R.A.A.A.M.

Teater R.A.A.A.M. on 24. aprillil, 2000. aastal loodud Eestis ja välismaal etendusi andev projektiteater, mille missiooniks on mitmekesistada kodumaist teatrit ning tutvustada Eesti kultuurilugu professionaalse eestikeelse teatri kaudu. Aastas annab R.A.A.A.M. sadakond etendust ca 15 000 vaatajale ja teeb tihedat koostööd Eesti ja välismaa tuntumate teatrite, näitlejate, lavastajate, näitekirjanike ja teatrifestivalidega. R.A.A.A.M. on osalenud festivalidel ja andnud etendusi Venemaal, Saksamaal, Austraalias, Uus-Meremaal, USAs, Kanadas, Iraanis, Austrias, Soomes, Armeenias, Indias, Poolas, Hiinas, Mongoolias, Nepaalis, Serbias, Tšiilis, Ungaris (Teater R.A.A.A.M., 2020).

Teatril puuduvad statsionaarne mängupaik ning prooviruumid, püsiv riigitoetus, püsitrupp ning teater on produtsendi-põhine. Iga lavastuse jaoks moodustatakse eraldi meeskond: lavastaja, näitlejad, kunstnik, muusikaline kujundaja ja lavastuse tehnilised töötajad ning lavastusi etendatakse kindlal perioodil teatud arv kordi. Teater on tegutsenud juba üle 20 aasta ning töötab siiani projektiteatrina, suuresti erineb ka R.A.A.A.M. teistest projektiteatritest just enda produtsendikesksuse poolest. Teatrijuht Märt Meos on ka ühes intervjuus öelnud, et projektiteater on alati värske ning ta ei soovi statsionaarset teatrit, kus on püsiv trupp ning maja. Tänu sellele ei teki teatris kunagi rutiini. Iga tükiga alustatakse algusest, uus meeskond, uued tegemised (Mikomägi, 2010). Soov kehtib siiani.

Tuntumad projektid ja lavastused: „Save Our Souls II, III“, „HIV“, „Eestisse sündinud“, „Külmetava kunstniku portree“, „Misjonärid“ (koostöös Rakvere Teatriga), „Põrgu värk“, „Kits viiuli ja õngega“, „Minust jäävad ainult laulud“, „Under“, „Sõdur“, „Eesti asi“, „Võlg“, „Keiserlik kokk“, „Vahepeatus“, „Tuult tiibadesse“, „Jõud“, „Antigone“, „Pruutide kool“, „Tühermaa“, „Pärast surma Jendalis“, „Soolo“, „Tahame luua näitemängu, mis muudaks maailma“, „Titanicu orkester“, „Mõnikord on kõik nii selge“, „Fenomen“, „Libahunt“, „Hullumeelse päevik“, „Vannutatud neitsid“, „Praegu pole aeg armastamiseks“, „Pikse pill“, „Kostja ja hiiglane“ (koostöös Ekspress Meediaga), „Minu eesti vanaema“ (koostöös teatrikeskusega Vaba Lava), „Juudit“, „Põgenik“, „Kapten Mihkel“, „Läbi kõigi elude ma otsin sind“, „Ema, kas meie kass on ka juut?“, „Lotman“, „Audients“ jt.

2. Producers

Eesti teatrites on korraldusega seotud ametinimetuste terminoloogia üsna segane. Eesti Teatri Agentuuri loodud Teatriterminoloogias ei esine sellist sõna nagu producer. Küll aga Statistikaameti palgarakendus toob välja, et produceri ametinimetus kuulub ametirühma filmi-, teatri- jms lavastajad ja -producerid ning ametikirjeldus on järgmine: “Filmi-, teatri- jms lavastajad ja -producerid juhivad ja kontrollivad filmide, televisiooni- või raadiosaadete ja teatrilavastuste tehnilisi ja kunstilisi aspekte” (Statistikaamet [STAT], 2021). Antud ametikohta ei kasuta riigiteater, kuid leiame ameteid nimetusega projektijuht ja korraldusjuht, mille töö sisu osaliselt mõistame projektiteatris kasutava produceri nime all.

Palju on kasutatud ka termineid nagu loovproducer ning tehniline producer, kuid samuti vastavat sõnaseletust Teatriterminoloogias ei leidu. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias (TÜ VKA) õpetatakse uue õppekava järgi tehnilisi producere, varasema nimetusega lavastuskorraldaja. Tartu Ülikooli kodulehel, etenduskunste õppekava all kirjeldatakse tehnilist produceri järgmiselt:

Tehniline producer on inimene, kellel on ülevaade ja arusaam tehnilistest erialadest. Ta oskab koordineerida teiste inimeste tööd ja loomingu nii, et kunstisündmuste tehnilised lahendused sünnivad õigel ajal, tehnilise produceri töö alus on struktureeritud ja loogiline mõtlemine ning suhtlemisoskused erinevates situatsioonides ja keskkondades. (Tamm, *s.a.*)

Selget ning ühtset vastet ei leidnud ka loovproduceri mõistele, kuid tundub, et loovproducer on rohkem levinud visuaalkunstis ning kasutatakse käsikäes produceriga. Margus Mikomägi (2014) on kirjeldanud loovproduceri mõistet ajaleheartiklis *Teatritasku* järgmiselt:

On rahaproducerid, selline Ameerika süsteem, kus istub suur onu, kes on sisuliselt pankur. Ütleb, et teed nii ja kõik. Ütleb, et sa lendad ja siis lendadki – nägemist! Euroopa süsteemis, see on meile omane, on loovproducer, kes leiab ise idee või osaleb koos režissööri ja stsenaaristiga mingi idee arendamisel. Viib siis selle protsessi lõpuni. On tööhobune.

Sõltumatu Tantsu Lava kodulehel on loovproducer Evelyn Raudsepp (*s.a.*) kirjeldanud enda tööd järgmiselt: “Hoian kätt pulsil hooajal kahel lavastusel selle ideealgest kuni viimase kummarduseni, otsin tantsule partnereid teistest kunstiliikidest ning

välkprojektistan mõtted, mis tunduvad hetkel olulised.” Oluline on ka, et lavastaja näeks produtsenti loovpartnerina ning produtsent loodab protsessis olla partner, olla dialoogis (Raudsepp, 2022).

Varasemalt on uuritud produtsendi rolli Eesti teletootmisturul ning projektijuhi-produtsendiameti täitmist repertuaariteatris (Paide, 2009; Koppel, 2018). Esimesest selgub, et produtsendi vastutus ja olulisus teleturul on märkimisväärselt suur ning produtsent kohandab end vastavalt saatele. Produtsendi peamised tööülesanded on igas projektis samad ning muud jooksvad ülesanded tulenevad tööiseloolest. Koppel (2018: 9) kirjutab, et nii projektijuhi kui ka produtsendi ametite sisuks on koordineerida meeskonna tööd ja vastutada projekti läbiviimise eest nii tähtajalisest kui eelarvelisest aspektist.

Kõigi ametinimetuste vahel saame luua paralleele ning leida puutepunkte, kuna peamised tööülesanded jäävad samaks. Nendeks on: a) projekti koordineerimine, b) taotluste ja aruannete kirjutamine, c) eelarve, d) reklaam ja turundus ehk kõik, mis puudutab rahanduslikku poolt. Sellele lisanduvad ka loomingulised aspektid. Produtsent võib töötada mitut moodi, on produtsente, kes loomeprotsessi ei sekku, tema poolt on eelnevalt tehtud kõik ärilised otsused. Teisalt on produtsente, kes on osa loomingulisest meeskonnast, kes töötab lavastaja ning kunstnikuga üheskoos, olles loovpartner. Neid ehk võiks siinkohal nimetada loovprodutsentideks. Produtsendi vastutusala on üsna suur ning ta peab olema kursis kõikide lavastusprotsessi aspektidega. Kõik muu tööiseloolest tulenevad ülesanded ja kohustused sõltuvad teatrist ning suuresti projekti olemusest ehk produtsent kohandab end vastavalt projektile. Produtsent Karl Kermes (2021) on öelnud, et selles töös ei ole võimalik katkestada, sest kui sa katkestad, siis katkeb ka kõik muu. Vastutus on selles osas päris suur ning korraka on palju fookuseid. Produtsendi ametijuhendit kui sellist ei ole, kuid hea ülevaate produtsendi tööülesannetest annab Grete Nellise (2019) poolt koostatud produtsendi õppevihik.

Antud lavastusprojektis pean end loovprodutsendiks, olles osa loomingulisest meeskonnast ning vastutades kogu protsessi ülevõtmisest selle lõpuni viimiseni välja. Lavastusprotsessi alguses oli minu ülesandeks leida sobivad prooviruumid, koostada mängukava, hallata piletimüüki, teatri kodulehte ja tegeleda grupitellimustega ning koostada ka vajalikud lepingud ja kokkulepped. Prooviperioodil ja etenduste ajal koordineerisin kogu protsessi etenduse juhina, *sh* vastutades rekvisiitide ning kostüümide eest. Vastutasin ka lavastuse reklaami ja turunduse eest, haldas teatri sotsiaalmeedia kanaleid ning protsessi käigus tulenevate ülesannete eest. Tänapäevani vastutan lavastuse eest etenduse juhina, koostan uueks hooajaks mängukava ning tegelen reklaamiga.

2.1 Lavastuskorraldaja eriala

2000. aastate alguses tekkinud plahvatuslik väiketeatrite laine, tõi endaga kaasa vajaduse produtsendiameti järgi teatris. Tekkis hulgaliselt vabakutselisi näitlejaid ning projektiteatreid. Sealjuures on muutunud üha olulisemaks teatriprodutsendi roll.

Sellist eriala nagu produtsent või spetsialiseerumist kõrgkoolides ei leidu. Küll aga on võimalik näiteks Balti filmi, meedia ja kunstide instituudis õppida filmikunsti õppekaval, spetsialiseerudes produktsiooni valdkonnale (Tallinna Ülikool, *s.a.*). TÜ VKA varasema teatrikunsti visuaaltehnoloogia õppekava järgi koolitati välja lavastuskorraldajaid, olles nüüd ülikooli lõpetamas, võin öelda, et antud erialal on kõik eeldused olemas tulevikus produtsendi ametikohal töötamiseks. Erialase kõrghariduse omandamine loob enesekindlust ning ka eeldused edasiseks enesearenguks valdkonnas. Uue õppekava tulekuga ning eriala nimetuse muutmisega ei leia ka täpset vastet lavastuskorraldajale. Kalju Komissarov, kes oli TÜ VKA (tolleaegse Kultuurikolledži) teatrikateedri õppetooli juhataja on kirjeldanud lavastuskorraldajat järgmiselt:

Tegemist on väga laia profiiliga teatritöötajaga, kes ühendab endas lavastusala juhi, mäenedžeri ja veel mitme eriala oskusi. Repertuaariteatris on lavastuskorraldaja peamine ülesanne lavakujunduse elluviimise organiseerimine, projektiteatris lisanduvad ka mäenedžeri kohustused, mille alla kuulub projektile finantseerijate leidmine ja selle turustamine. (Kiiler, 2002)

Toon välja ka mõned eriala õppeained, mis on ühed olulisemad produtsendi töös.

Tabel 1. Valikud õppekavas ning õpiväljundid

Õppeained	Õpiväljundid
Ettevõtlus etenduskunstides	Kursuse edukalt läbinud üliõpilane teab ettevõtlusalaseid põhimõisteid; teab ja mõistab etenduskunstide alase projekti loomise, analüüsi ja elluviimise kavandamise põhitõdesid; valdab elementaarteadmisi ja oskusi projekti analüüsimiseks ja planeerimiseks; oskab koostada projekti eelarvet ja leida rahastusallikaid; oskab rakendada teadmisi tööõigusest ja erinevatest lepinguvormidest
Lavastuse produktsioon	Üliõpilane orienteerub produktsiooniga seotud mõistetes ja teemavaldkondades; orienteerub üldiselt kultuuripoliitika (sh teatripoliitika) hetkeseisus Eestis; orienteerub lepingute liikides ja autorikaitse õigusallustes; teab ja oskab rakendada tööohutuse nõudeid teatris; oskab luua ja kirjutada etenduskunstiprojekti

Õppeained	Õpiväljundid
Turundus	Kursuse läbinud üliõpilane oskab iseseisvalt koostada kultuurisündmuse turundusplaani, mis sisaldab situatsiooni analüüsi ja viimasel baseeruvat turundusmeetmete plaani ning meediaplaani
Meediaõpetus	Üliõpilane oskab kirjutada pressiteadet ja uudist; analüüsida uudisteksti; kasutada erinevaid infootsingu võimalusi; teab kanaleid, mida kasutada oma sõnumi edastamiseks
Fundraising ja sponsorlus	Õpilane teab kultuuriasutuste rahastamise põhialuseid; tunneb erinevaid kultuurivaldkonna rahastamisallikaid Eestis ning võimalusi ja tingimusi nendest toetuse taotlemiseks; omab teadmisi fundraisingu ja sponsorluse põhialustest; oskab kirjutada rahataotlusi fondidele ja koostada koostööpakkumist võimalikule sponsorile

Õppeaine ettevõtlus etenduskunste raames (vt tabel 1) tuli kavandada etendusprojekt algusest lõpuni. Eesmärgiks oli kujundada valmisolek etenduskunste projektide läbiviimiseks ja iseseisvaks ettevõtluseks valdkonnas (Õppekava, 2021). Luua projektile eelarve, lepingute sõlmimine ning turundusplaani. Neljandal aastal koostasime ka lavastuse passi. Sarnaselt lavastuse produktsiooni (vt tabel 1) õppeaine raames sai põhjaliku ülevaate, milliste etappidega tuleb produtserimisel silmitsi seista ning määratleda ajakava. Eesmärgiks oli anda üliõpilasele baastadmised ja -oskused iseseisvaks lavastuse produktsiooniks projekti vormis (Õppekava, 2021). Fundraising ja sponsorlus (vt tabel 1) aine läbimisel on üliõpilane kursis rahastamise põhialustega ning kirjutada taotlusi. Antud ülesanded ning teadmised on ühed olulisemad produtsendi töös, kui mitte kõige tähtsamad.

Produtsent vastutab ka kogu turunduse ning reklaami eest, paneb paika turundusplaani ning toimib vastavalt sellele. Produtsent peab ka olema motiveeritud ajakirjandusega aktiivselt koostööd tegema. Eelduse selleks loovad turunduse ja meediaõpetuse (vt tabel 1) õppeained.

Samuti ka erinevate loovtehniliste erialade sidumine ning tihe koostöö, näitlejate, lavastajate, tantsijatega ülikooliajal on andnud tugeva aluse, üksteise tegevuse mõistmiseks. Sealjuures ka laia oskustevälja. Koostöö on teatris kõige olulisem, kuna kõik töötavad ühise eesmärgi nimel ning tahavad välja anda võimalikult hea lavastuse.

Järgnevas peatükis avan, kuidas praktikas tööd korraldasin, milline näeb välja ühe lavastuse väljatoomine loovprodutsendina ning milliste ootamatustega tuli projekti käigus tegeleda.

3. Lavastus “Lotman”

“Üldiselt kuulume me kõik ühte kultuuri - inimkonna kultuuri.

Aga eksisteerivad ka palju kitsamad, palju isiklikumad sfäärid.

On inimese mälu; meil kõigil on mälestusi lapsepõlvest, ilma milleta me ei oleks inimesed. Mälestused meie elust, mälestused meie vanemate elust, perekonna mälu, linna mälu, rahva mälu - see kõik moodustab erinevaid korruseid, erinevaid kultuurisfääre.” Juri Lotman

“Lotman” on Teater R.A.A.A.M.-i poolt välja antud lavastus, mis räägib semiootiku Juri Mihhailovitš Lotmani elust. Lavastust on siiani mängitud üle Eesti, seitsmel korral ning mängitakse ka järgneval hooajal. Kokku loodame mängida paarkümmend korda ning loodetavasti mitte ainult Eestis.

- Autor-lavastaja Aleksander Plotnikov (Venemaa);
- Kunstnik Konstantin Solovev (Venemaa);
- Valguskujundus Ivar Piterskihh (Endla Teater);
- Videokujundus Laura Romanova (Vaba Lava);
- Etenduse juht-rekvisiitor Karen Adler;
- Rekvisiitor Angela Aadusoo;
- Tõlk Tiit Alte;
- Laval Ivo Uukkivi (Eesti Draamateater), Simeoni Sundja, Ragnar Uustal, Maili Metssalu ja Martin Kõiv.

Esietendus oli plaanitud J. Lotmani 100. aastapäeval, 28. veebruaril 2022, kuid näitlejate haigestumise tõttu lükkus see edasi ning toimus 17. märtsil, Vaba Lava teatrikeskuses. Etendus on ilma vaheajata ning kestab 1h ja 50min.

Teater RAAAM-i kodulehel on lavastust kirjeldatud järgmiselt:

Lotman, grandioosne figuur ja seda eelkõige meie, inimeste jaoks, kes elavad praegusel ajal. Etenduse loomine tema loengute, päevikute ja mälestuste motiividel – see on katse teha kaitsesüst meie kaasajale, lõhestunud ja ühtsuse kaotanud ajale. Süst, selle imelise isikliku jõuga, mida Lotman omas ja millega õpetas.

Etenduses toimub ajamontaaž. Lotman Tartust on laval koos tegelaste ja raamatukangelastega, kes said tema uurimisobjektideks. Lotmani juurde tulevad teed jooma Puškin ja Lenski. Ja vastupidi Lotman läheb laval dekabristide juurde, kes poodi Senati

väljakul üles. KGB, kes korraldas Lotmani juures läbiotsimise, käib ühte jalga 18. sajandi salapolitseiga, kes viis Radištševi enesetapuni.

Meie etendus, see on katse näha ühe inimese saatuses kogu inimkonna saatust. Üks peamisi Lotmani intuitsioone oli kõige selgitamise võimalikkus, kõiksuse mõistmine, maailma riulitele paigutamise võimalikkus. Aga kuidas selgitada Teist Maailmasõda, nälga, sõdu, Tšehhoslovakkia, sündmusi Eestis 90-ndatel? Kuidas selle maailmakatastroofid suhestuvad Jevgeni Oneginiga? Kuidas selgitada selgitamatut?

Semiootika on teadus märkide süstematiseerimisest. Aga kuidas süstematiseerida kaost? Lotmanil on vastused olemas. Lotman, see on kingitus meile, kingitus kaasajale ja meie kätes on ülesanne asuda temaga vestlusse, et elu kaosega toime tulla (Teater RAAAM, 2022).

Viie näitlejaga samaväärselt, töötavad laval 10 asja. Igaüks neist on märk. Kõik nad viitavad Lotmani elule, NSVL-le, Eestile, Vene Impeeriumi ajaloole, inimestele, nende kultuurile jne. Iga ese on seotud teiste esemetega. Nii tekib maailm, materiaalne, mille taga kumab teine maailm, mittemateriaalne. Etendus kujutab endast koostegevuste seeriat - näitlejad tutvuvad esemetega, teevad nendega seda, mida nendega saab teha ning jätavad nendega hüvasti. Suur osa lava-aega kujutab endast performatiivset tegevust. Iga ese ilmub meie ette kolmel kujul: nagu reaalne füüsiline objekt laval, siis tema koopia maketil, ja kui 3D mudel, mida näidatakse ekraanil. 3D mudel näitab tema asukohta teiste esemete võrgus. Tegevust saadab põhjalik informatsiooniline graafika.

Margit Juurikas on Eesti Ekspressis kirjutanud, kuidas “Lotmanis” tulevad esialgu tühjale lavale viis näitlejat-semiootikut ja hakkavad märk märgi haaval laval semiosfääri looma (Juurikas, 2022). Minu arvates võtab see ühe lausega väga hästi kogu lavastuse kokku. Tegemist on erakordselt märgilise lavastusega.

Lavastuse valmimist toetasid Siim ja Kristi Kallase fond, Eesti Kultuurkapital, Eesti Kultuuriministerium ning Euronics.

3.1 Lavastuse valmimisprotsess

Lotmani on nimetatud 20. sajandi tuntuimaks tartlaseks (Tartu Ülikooli muuseum, *s.a.*), tegemist oli äärmiselt olulise inimesega. Teatrijuht Meos (2022) räägib, et Lotmani isiksus ise on juba suur ning teda teavad nii eestlased kui ka venelased, siis sealt tekkis ka idee luua temast lavastus. Teda teavad ka suurem osa Tartu Ülikooliga seotud inimesed, kes on elu

jooksul temaga isiklikult kokku puutunud ning jätnud olulise märgi nende ellu. Seetõttu tundus Meosi jaoks ainuõige tuua lavastus välja just Eestis ning koostöös vene lavastajaga.

Näidend sai tellitud juba 2,5 aastat tagasi, mil Meos võttis ühendust noore vene lavastaja, 26-aastase, Aleksander Plotnikoviga. Meos (2022) on ka öelnud, et Plotnikov on teinud mitmeid väljapaistvaid lavastusi ning on terava mõtlemisega. Lavastaja võttis ühendust mitme Lotmani lähedasega, tegi intervjuusid ning aasta hiljem oli näitemäng valmis kirjutatud. Tol ajal oli juba planeeritud, et lavastus tuleb välja Lotmani 100. aastapäeval, 28. veebruaril 2022 Narva Vaba Laval, kuid olude sunnil lükkus edasi ning esietendus toimus 17. märtsil, Tallinna Vaba Lava teatrikeskuses.

Esimene kohtumine toimus 11. jaanuaril 2022, Sakala 3 Teatrimaja kammersaalis, kus tutvusime esimest korda lavastajaga. Kohtumisel osalesid tõlk, videokujundaja, etenduse juht ning näitlejad, kus lavastaja jagas välja kõigile tekstiraamatud, kuhu peale ta kirjutas tekstiraamatu omaniku nime, selgitades, et nii olevat vene teatris kombeks. Isiklikel põhjustel ühines kunstnik alles 12. veebruaril.

Selleks ajaks, kui oli toimunud esimene kohtumine, olin mina juba alustanud lavastusepassi koostamist (vt lisa 1), leidnud antud proovisaali ning kuulutanud välja esimesed etendused. Lavastusepassi koostamist pidasin oluliseks, kuna seda polnud varem teatris tehtud ning olin just koolis antud õppeaine läbinud, Margit Roosaare juhendamisel. Lavastuse pass sisaldab lavastuse kirjeldust, põhjalikku ülevaadet lavakujunduse, rekvisiitide ja kostüümide üle ning valgus-, heli- ja videoplaani. Lavastusepass saab täielikult valmis esietendusel ning see on edaspidi etenduse juhi töövahend.

3.2 Lavastuse eelarve ja rahastus

Lavastust toetas Siim ja Kristi Kallase fond (Rahvuskultuuri fond), Eesti Kultuurkapital ning teatri omafinantseering. Kultuurkapitali projektitoetuse eraldamise tingimuseks on omaosalus ja/või kaasfinantseering vähemalt 10% projektikulude kogumahust (Eesti Kultuurkapital [KULKA], 2019). Projektikirjutamisel mina ei osalenud ning eelarvet ka ei koostanud, samuti ei otsinud mina projektile rahastust ega kirjutanud ühtegi taotlust, kuna liitusin Teater RAAAM-iga 2021. aasta suvel, mil kõik eelnev oli juba Meose poolt tehtud. Küll aga olin kursis lavastuse eelarve ning kõikide muude aspektidega. Eesti Kultuurkapital eraldas loometööstipendiumi järgnevale loovmeeskonnale:

- Autor-lavastaja
- Kunstnik
- Näitlejad
- Valguskunstnik
- Muusikaline kujundaja
- Videokunstnik
- Etenduse juht, kostümeerija, rekvisiitor

Loometöötoetus eraldatakse loovisikule konkreetse loomingulise eesmärgi saavutamiseks. Loometöötoetuse taotlus peab sisaldama: loomingulist plaani või tegevuse kirjeldust loometöö perioodil, sh visuaalset materjali; taotleja elulookirjeldust; portfooliot loomingust. Taotlus tuleb esitada 20. veebruariks, 20. maiks, 20. augustiks või 20. novembriks (KULKA, 2019).

Eelarves oli ka välja järgnevad kulud välja toodud: toodud kulude all järgnevad:

- Dekoratsioon, rekvisiit ja kostüüm;
- Saalide rent;
- Lennupiletid ja majutus (lavastaja ja kunstnik);
- Tõlketööd;
- Reklaam ja trükised;
- Ootamatud lisakulud.

Kõige suurema kulu eelarves moodustasid dekoratsioon, rekvisiit ning kostüüm, mis projekti käigus kahekordistus. Samuti suurenes saalirentide kulu, kuna esietenduse edasilükkamise tõttu pikenes ka prooviperiood. Selle jaoks on oluline alati eelarve tegemisel arvestada ootamatute lisakuludega. Minu ülesandeks oli antud eelarvest kinni pidada ning vastavalt sellele enda tööd korraldama. Lavakujunduse ning kostüümi kulude osas olin pidevas suhtluses Meosega, kellega sai kõik otsused ühiselt läbi räägitud.

3.3 Lepingud

Lepinguid on oluline sõlmida, et osapooltele kehtiksid võrdsed õigused ja kohustused. Leping on tehing kahe või enama isiku (lepingupooled) vahel, millega lepingupool kohustub või lepingupooled kohustuvad midagi tegema või tegemata jätma. Lepingu võib sõlmida mis

tahes vormis, kui seaduses ei ole sätestatud lepingu kohustuslikku vormi (Riigiportaal, 2021). Antud peatükis annan ülevaate, milliste lepingute protsessi jooksul kokku puutusin.

Antud lavastuses on tegemist vabakutseliste näitlejatega, välja arvata Ivo Uukkivi, kes on Eesti Draamateatri näitleja ehk tegemist ei ole teatri enda näitlejatega, mistõttu tuli nendega eraldi sõlmida ka leping, täpsemalt töövõtuleping. Tegemist on lihtsa lepinguga, kus töövõtja kohustub tegema kokkulepitud tööd ning tellija maksma selle eest tasu. Töövõtulepingus kirjeldatakse tehtav töö, määratakse tasu ja töö tähtaeg (Tööinspektsioon, 2021). Loomingulise tiimiga, mille alla antud projektis kuuluvad lavastaja, kunstnik, valguskunstnik ja videokunstnik, nendega seotud lepingud ning kokkulepped koostas teatrijuht Meos.

Kokkuleppeid tuleb teha ka etenduspaikade ning proovisaalide osas. Antud teatris, millel puudub statsionaarne mängukoht, tuleb rentida iga etenduse kui ka prooviperioodi jaoks ruumid. Kokkulepped tegin Sakala 3 Teatrimaja, Vaba Lava Tallinna teatrikeskuse, Eesti Kunstimuuseumi, Eesti Rahva Muuseumi, Narva Vaba Lava ning Pärnu Endla Teatriga. Etenduspaikadega sõlmisin suulise lepingu, millele järgnes kinnituskiri ning vabas vormis kirjaliku kokkuleppe. Pean oluliseks suulise lepingu sõlmimisel alati ka kinnitada kokkuleppe kirjalikult, et vältida hiljem arusaamatusi. Osad teatrid soovivad ka sõlmida ruumide kasutamise lepingu, kuid iga etenduspaiga puhul on see erinev, mistõttu tegutsesin vastavalt teatri soovidele.

Protsessi käigus koostas in garantiilepingu Eesti Vabaõhumuuseumiga, kuna nende käest saime lavastuse jaoks kaks vineerkasti ning ühe puidust kasti. Puidust kasti saime endale, kuid vineerkastid tuleb Vabaõhumuuseumile tagastada. Tulenevalt sellest tegin garantiilepingu, kus teater garanteerib, et kastid tagastatakse samal kujul tagasi, kahe aasta pärast või kuniks etendus mängukavast maha läheb.

Proovide ajal muutus ka suuresti tekst, mistõttu tuli uus tekstiraamat tõlkida vene keelde, kuna Narva etendusel olid venekeelsed subtiitrid ning see oli ka lavastaja soov. Teksti tõlkis Sergei Polja, kes on ka varasemalt teatrile tõlkimistöid teinud. Poljal polnud võimalik esitada arvet, siis temaga tegin lihtsa ostu-müügi lepingu, kus müüja ehk Polja kinnitab, et antud lepingule allkirjutades on kauba eest kogu kokkulepitud hinna kätte saanud.

Lavastuses kasutame ka Lotmani salvestusi “Vestlusi vene kultuuriloost”, kuna tegemist on Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) Arhiivimaterjalidega ja me kasutame teost avalikus esitamises, siis tuli nendega sõlmida litsentsileping. Teater peab taotlema ERR-ilt lihtlitsentsi Arhiivimaterjalide kasutamiseks ning tasuma ka litsentsitasu. Selleks tuli märkida

Arhiivimaterjalide kasutamise viis, teose nimetus ning levitamise viis ja koht. Eraldi tuli ka välja tuua kõik videod ning milline osa sellest lavastusse kasutusse läheb (vt näide 1).

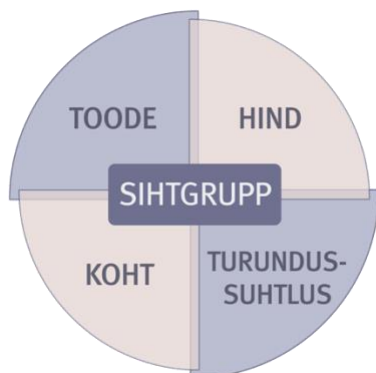
Näide 1. *Vestlusi vene kultuuriloost. Juri Lotman. Osa nr. 5. Indeks: 1986-082657-0005.*

<https://arhiiv.err.ee/vaata/vestlusi-vene-kultuuriloost-juri-lotman-1812-a-isamaasoda> (09:46-10:34).

3.4 Turundus ja reklaam

Minu tööülesannete hulka kuulusid ka lavastuse turundus ning reklaam. Reklaam on turunduse haru, mis keskendub alati sellele, et tarbijad reklaami märkaksid ning mille tulemusena suurendada toote/teenuse müüki. Turunduse eesmärk on rohkem orienteeritud toote või teenuse kuvandile, mõistes samal ajal nii turu kui ka klientide käitumist (Arcoya, s.a.). Turundus ja reklaam käivad alati käsikäes.

Joonis 1. *Turundusmeetmestik (Opiq, s.a.).*

Esialgu üritasin määrata potentsiaalse sihtrühma, kes antud lavastusest huvituda võiksid. Valituks said kaks, koolinoored ning pigem 35+ teatrikülastaja. Koolinoorte valiku puhul mängis suuresti rolli, et lavastus on justkui ülesehitatud kultuuriloolise loengu vormis. Tulenevalt sellest töötasin välja ka reklaami, mis joonisel on märgitud kui turundussuhtlus (vt joonis 1). Esitasin endale küsimuse, et millisel viisil on kõige mõttekam potentsiaalse külastajaga suhelda ning temani jõuda. Lavastuse reklaamimiseks kasutasin trükiseid, välireklaami, trükiajakirjandust, raadioreklaami, videoreklaami televisioonis, sotsiaalmeediaturundust ning otseturundust. Viimast kasutasin just koolinoorte puhul ehk saatsin erinevatele koolidele pakkumisi, kellele tegin ka hinnasoodustust (vt joonis 1). Sihtrühma järgi pannakse paika hind. Sooduspakkumised saatsin ka Eesti Semiootika Seltsile

ning Tartu Ülikooli semiootika osakonna tudengitele. Otseturundust kasutasin ka esietenduse eel, saates välja kutsed ajakirjanikele ning teatri kontaktidele ja pressiteate.

Piletid said müüki jaanuari alguses piletimüügikeskkonda. Teater oli varasemalt kasutanud kahte keskkonda, kuid isiklikult arvan, et see oli pisut eksitav. Eelnevate etenduste puhul oli korduvalt olukordi, kus ühes keskkonnas läks müük märksa paremini ning tihti olid etendused välja müüdnud. Klient ei tule sageli selle peale, et minna otsima ka teistest keskkondadest, vaid jääb mulje, et pileteid pole rohkem saadaval. Antud lavastuse jooksul üritasin seda vaikselt juurutada. Kui inimesi suunata postituste, reklaamide *jms* kaudu otse piletimüügikeskkonda, kus neil jääb vaid üle pilet osta, siis ei oluline, et piletid oleksid müügis mitmes keskkonnas.

Visuaal valmis oodatust kauem, kuna ootasin sisendit kunstnikult kujunduse osas, kuid nagu eelnevalt mainisin, siis kunstnik ühines proovidega hiljem ja inglise keelt ta ka ei valdanud, mistõttu kogu suhtlus oli raskendatud. Kuid visuaali oli vaja, et reklaam tööle saada, siis pakkusin lavastajale erinevaid variante, milline kujundus võiks välja näha ning jõudsime ühisele kokkuleppele. Lõppkujunduse ning -teostuse lõi kujundaja (vt lisa 2), mille saatsin kunstnikule ning sai ka tema heakskiidu. Visuaali puhul on oluline punane raam, mis on teatri kaubamärk, mille järgi on võimalik eristada RAAAMi lavastusi teiste teatrite lavastustest. Seda kasutasin läbivalt plakatitel, flaiertel, kavalehel ning sotsiaalmeedias. Flaierite kasuks otsustasin seetõttu, et Lotman 100. aastapäeva ümber toimus mitmeid üritusi ning avati ka näitus “Rännak Lotmani semiosfääris”. Flaierid oli hea viis nendel üritustel lavastusele reklaami teha, üldjuhul nendel mõtet ei näe.

Etendusi andsime Tallinnas, Narvas, Tartus ja Pärnus, mis tähendas ka igas linnas reklaami loomist. Tegin seda plakatite näol, avaldamised maakonnalehtedes, raadiomäng, kus kuulajal oli võimalik iga päev võita kaks tasuta piletit valitud etendusele, millele lisandus ka lavastuse lühitutvustus. Raadioreklaam on üsna kallid, kuid see on hea viis olla suuremas pildis. Siia lisandusid ka erinevad välireklaamid ehk plakatid kultuuripindadel ning videoklipp Eesti Televisiooni hommikuprogrammis “Terevisioonis”.

Kõige keerulisem oli turundusega ajal, kus esietenduse pidime edasi lükkama. See tähendas pileti ostnud klientide teavitamist, kuupäevade muutmist, piletite ümbervahetamist, millega õnneks suuresti tegeleb piletimüügikeskkond. Antud hetkeks olid mul ka kutsed ning pakkumised koolidesse saadetud. Võimalikud kiiresti tuli leida esietendusele asenduskuupäev ning see välja reklaamida.

3.5 Prooviperiood

Etenduse juhina korraldasin ning vastutasin kogu ettevalmistusprotsessi eest. Etenduse juht on näitejuhi abi, proovide ja etenduse tehniline ja korraldav juht (Holter, 2019). Koostöös lavastajaga määrab etenduse juht kindlaks kõikide proovide ajakava ja tagab, et kõiki asjaosalisi teavitataks prooviaegadest, kohtumistest, kostüümide proovimisest ja muu (Leventhall, 2014). Proove tegime kokku 45 päeval, viimased kaheksa päeva sellest olime Narva Vaba Laval, kus toimus tehniline teostus. Ülejäänud aja olime Tallinnas, Sakala 3 Teatrimaja kammersaalis (vt foto 1).

Prooviperioodi ajal jagunesid minu ülesanded järgmiselt:

- Proovide läbiviimine;
- Proovigraafiku koostamine ning sellest kinnipidamine;
- Tekstimuudatuste ülesmärkimine;
- Rekvisiitide ja kostüümide leidmine;
- Väiksemad õmblustööd;
- Tehnilise poole eest vastutamine;
- Mängukava koostamine;
- Piletimüügi haldamine;
- Reklaami tegemine;
- Kavalehe koostamine;
- Väljasõidu korraldamine Tartusse.

Üsna proovide alguses tekkis lavastaja ning videokujundaja vahel konflikt, mille tulemusena videokujundaja enam meelsasti proovidesse ei tulnud. Tegemist on väga tehnilise lavastusega, mistõttu oli vaja proovidesse inimest, kes vastutaks tehnilise poole eest. Aja ning raha nappuse tõttu ei olnud kedagi asemele võtta, mille tulemusena võtsin antud ülesande enda kanda. Olles varem koolis kokku puutunud lavatehnika ning lavatehniliste õppeainetega, ei olnud see midagi keerulist. Küll aga tähendas see tund aega varem proovidesse jõudmist ja hiljem lahkumist ning igapäevaselt proovis osalemist.

Tulenevalt sellest oli raskendatud ka rekvisiitide leidmine. Tavapäraseid lugemisproove kui selliseid ei olnud ning esimestes proovides soovis lavastaja stseene läbi teha koos liikumistega ning ka esmaseid rekvisiite, tihtipeale juba järgmiseks prooviks. Seetõttu sai lavastusprotsessi juurde võetud rekvisiitor. Nimekirja jagasime pooleks ning

minu otsida jäid pigem rekvisiidid, mida oli võimalik hankida e-poodidest, ilma, et ma oleks pidanud poodides tuulama.

Viimased kaheksa päeva Narvas olid kindlasti kõige raskemad ning pingelisemad. Tööd oli palju ning alanud sõda Ukrainas hirmutas kõiki. Katsusin olla näitlejatele ning lavastajale toeks nii kuidas sellises olukorras oskasin. Lavastaja on Ukraina juurtega ning tema vanaema elab seal, olukord oli küll raske, kuid ühiselt katsusime kuidagi hakkama saada.

Tulenevalt sellest, et Tallinna proovide ajal vastutasin ka tehnilise poole eest, jäid mul paljud tekstimuudatused märkimata. Seda kõike üritasin hoomata viimase kaheksa päeva jooksul Narvas, mis tähendas öösel teksti ümberkirjutamist. Samal ajal koostas ka kavalehte, selle jaoks olin juba mõtteid ning märkmeid kogunud varasemate proovide vältel, mis tegi töö oluliselt lihtsamaks. Lõppkujunduse loomine kavale oli kujundaja ülesanne.

Lavastajal oli idee filmida klipp Tartu Raadi kalmistul, Lotmani haua juures ning etenduse ajal projitseerida see ekraanile. Selle jaoks võtsin ühendust Raadi kalmistuga, kelle käest vajasime luba, et kalmistul filmida. Ühendust võtsin ka Juri Lotmani pereliikmega ehk tema poja, kirjandusteadlase Mihhail Lotmaniga, kelle käest samuti küsisin nõusolekut haua filmimiseks ning hiljem näitamiseks lavastuses, millega Lotman ka nõustus. Pakkusin näitlejatele ning lavastajale võimalust minna vaatama Eesti Rahva Muuseumi (ERM) näitust “Rännak Lotmani semiosfääris”, kui juba Tartusse sõit oli ette võetud (vt foto 2). Näitus oli hea viis näitlejatel tutvuda Juri Lotmani isiksusega ning Tartu Burdenko tänava korteriga (mida kujutatakse ka lavastuses maketil). Tegin vastavad kokkulepped ERMiga ning tellisin bussi, millega näitlejad Narvast Tartusse sõitsid. See andis ka minule võimaluse Narvas ette valmistada järgmiseks prooviks ning teksti ümber kirjutada.

3.6 Lavakujundus, rekvisiidid ning kostüümid

Repertuaariteatris toimub kavandite vastuvõtmine vähemalt üks kuu enne uuslavastuste proovide algust, kus esitatakse dekoratsiooni, kostüümi ja grimmi kavandid, rekvisiidi nimekiri, heli, valguse, video ja eriefektide tehnilised lahendused ning lavaruumi (mängupaiga) tehnilised tingimused ja spetsiifilised nõudmised (Juhanson & Raud, *s.a.*). Seevastu projektiteatris sünnivad asjad väga vähese ajaga ning sellist ametlikku kavandite vastuvõttu ei toimu, vähemalt antud teatris. Rekvisiidi nimekirja sain paar päeva enne esimest kohtumist ning kõik muu valmis suuresti viimase kaheksa päeva jooksul Narvas.

3.6.1 Lavakujundus

Lavakujunduse eesmärk on etenduse alguses kujutada endast steriilset muuseumisaali, esialgu on ta tühi, kuid selle sisuks saab see, millega näitlejad selle täidavad. Saalipõrandat katab katepapp ning horisondi küljes ripub 3000x5000 meetrine ekraan. Kattepappi üritan võimalikult kaua korduvkasutada ehk pärast igat etendust pakin hoolikalt põranda kokku, et ka järgmistel etendustel seda kasutada. Ekraan sai kiiruga valmis tehtud Narva Vaba Lava lava mõõtmete järgi ning kuna tegemist on suure blackboxiga, siis tuleb nüüd väiksemates saalides sellega arvestada (vt foto 3). Näiteks Endla Teatri küüni etenduse puhul jätsime horisondi panemata ning kasutasime selleks ainult ekraani, kuna ta kattis ära terve tagaseina.

Saalist vaadates paremal asetseb Simeoni töölaud, kus peal on sülearvuti ning 3D-skänner, mis sai spetsiaalselt lavastuse tarbeks ostetud. Viimane on ühendatud arvutiga, mille pilti omakorda näidatakse suurel ekraanil ehk kõik tegevus on publikule näha. Vasakul on kõrge kohvilaud, mille peal on kohvimasin, kohvitassid *jms* (vt näide 2) ning selle kõrval madal ratastel laud. Laval on ka statiivi peal videokaamera, millega näitlejad filmivad etenduse ajal. Selline vaatepilt avaneb publikule saali sisenedes. Etenduse lõppedes saab saalist kui ühe teatava tervikliku maailmana muuseumi saali ning paigutades antud ruumi giidid ja külastajad, siis kujutame seda endale ette, kui ühtset mehhanismi ning me saame semiosfääri kujundi.

Näide 2. Lavastusepassi väljavõte.		
Lava/deko (publiku poolt)	tk	Kirjeldus
Kattepapp (põrand)		6 x 10 m (10 paani, vastavalt saalile)
Kohvilaud (vasakul)	1	Laua peal: kohviaparaat, kohvipakk, paberirull, 5 tassi, tee, suhkur, šokolaad, kohvifiltrid
Ratastel laud (vasakul)	1	Laua all: Martini karp (maketi kujud, tikutops, luup ja taskulamp), kaliibriga joonlaud
Ekraan (taustal vasakul)	1	3000m x 5000m
Töölaud (paremal)	1	Laua peal: 3D skänner, arvuti, juhtmega hiir, hiirematt, must silmapliiats, must laualamp/laua taga ratastel tool
Kostüümikasti uksele fotod	5	Lotmani, Zara, Puškini foto ja Lotmani joonistused 2tk
Puidust tool (roheline kattega)	1	Töölaua kõrval paremal serval
Noodipult	2	Vasakul seina ääres

3.6.2 *Rekvisiidid*

Antud lavastuse juures oli ka algselt minu ülesandeks leida kõik rekvisiidid ehk vastutada rekvisiitori töö eest. Rekvisiitor tegeleb lavastuse väljatoomise protsessis rekvisiitide otsimisega ning hiljem, kui lavastust juba mängitakse, nende korrektse paigutamise ja lavale või lava taha (Vellama, 2017). Rekvisiidid mängivad antud lavastuses väga suurt rolli, näitlejatega samaväärselt töötavad laval kümme asja - beseekook, naiste allonžparukas, veneprantsuse sõnaraamat, duellipüstolid, Lotmani Tartu korteri makett, raamitud Radištševi portree, pakk XIX sajandi mängukaarte, Eesti pass, peotäis mulda ning mängujänes. Nende kümme asja ümber oli loodud kogu stseen ning need olid rohkemal või vähemal määral seotud Lotmani eluga. Rekvisiite kokku on üle 60 (vt lisa 3), esialgse nimekirja järgi oli neid pea sada. Eelmainitud kümme rekvisiiti tähistavad kui muuseumi saali erinevaid eksponaate, erinevatest ajastustest, kus leidub tuntud ja tundmatutes keeltes pealiskirju, meetoodikute koostatud selgitavaid tekste, mis kuuluvad näituse juurde, ekskursioonimarsruutide skeeme ja käitumisreegleid külastajatele.

Eelnevalt tõi ka välja, et proovide ajal ühines meeskonnaga rekvisiitor. Omavahel jagasime rekvisiidid ära, küll aga suurem vastutus jäi rekvisiitori kanda. Mina olin *nõ* lavastaja käepikendus, kõik soovid-mõtted, mis proovide käigus tekkisid, panin kirja ning arutasime läbi ja edastasime rekvisiitorile täpsed nõudmised rekvisiidi osas. Osad rekvisiidid, mida oli kerge leida need otsisin ise. Teater R.A.A.A.M.-il ei ole eraldi rekvisiidiladu, mistõttu tuli kõik rekvisiidid kas hankida, laenata või välja osta. Näiteks Sakala 3 Teatrimaja lähedal on maskeraadi pood, kus käisin vaatamas parukaid, mis on ka etenduses kasutusel. Suurem osa asju sai ostetud läbi Facebooki Marketi otse inimeste käest, küsitud abi grupist Art Department ning tuulates mööda poode. Facebooki Marketist leitud punane tugitool (pilt lisadesse), mis sai ostetud ühe naisterahva käest, palus ka näiteks hiljem lavakujunduse taustal enda toolist pilti, mälestuseks.

Tihti peale tuli lavastajale meelde tuletada, et tegemist on väikese projektiteatriga ja võimalused on piiratud ning edaspidi peab saama ka lavastusega mööda Eestit ringi sõita, kuigi lavastaja ei tahtnud selles osas väga kompromisse teha. See tegi kogu protsessi palju keerulisemaks, kuna tuli kinni hoida eelarvest ning jälgida, et hiljem kõik asjad mahuksid järelkäru peale, samaaegu ka vastama lavastaja soovidele. Ükski asi pole ju ometi võimatu.

Kõige keerulisem oli leida suuremaid muuseumi transpordikaste, mida lavastuses on nüüdseks kokku neli. Selleks helistasin läbi suuremad transpordifirmad, kuid tuli välja, et nemad pigem kasutavad transportimiseks pappkaste ning mõned üksikud vineerkastid, mis

neil olid, kasutatakse seni, kuni nad pole enam kasutamiskõlblikud. Teise sammuna kirjutasin Eesti muuseumite meililisti, sealt tuli palju vastuseid ning soovitusi. Tänu sellele võtsid ka minuga ühendust Eesti Vabaõhumuuseum ning Eesti Rahva Muuseum. Esimeselt saime kolm kasti ning viimaselt ühe kasti, millel ka ise järel käisime. RAAAM-is pole palgal ühtegi lavameest, mistõttu tuli mul abi küsida Vaba Lava tehnikutelt, kes aitasid mul kastid ära tuua.

Rekvisiidid on kõik kiletatud, ära pakitud ning õiges järjekorras kastide sees. Igal rekvisiidil on oma kast ja iga rekvisiit peab olema enne etenduse algust õiges kastis.

3.6.3 Kostüümid

Kostüümide jaoks üsna proovide alguses võtmise üheskoos rekvisiitoriga näitlejate mõõdud ning koostas tabeli. Enamus kostüüme sai laenatud teatrite käest, nagu näiteks Linnateater ja Estonia. Kostüümide leidmine oli veidi keeruline, kuna tegemist oli ajastutruu kostüümidega, kuid lavastaja kostüümide osas väga nõudlik ei olnud, pigem lähtudes näitleja soovist, mugavusest ning heaolust.

Tegemist on väga spetsiifiliste kostüümidega, kuna stseenid, kus neid kantakse tähistavadd kindlaid ajajärke:

- Vene armee mütsid (pilotkad) 2 tk;
- 19. sajandi kleit;
- Gymnastika särk, nõukogude liidu vormi alussärk, “gymnasterka”, vormiriietus, puuvillane, tuunika mida kanti suvel ning mille alla kuulusid nahast saapad;
- Teise maailmasõjaaegne nõukogude liidu armee vatnik, mis kuulus talveriietuse alla “fufaika telogreika” vastupidav puuvillane jope, üsna raske;
- Saapad;
- KGB vorm;
- Meeste saterkuub.

Enamus kostüümidega tegeles ka rekvisiitor ning ülejäänud kostüümid said ostetud kunstniku poolt viimasel nädalal Narvas. Näitlejad on riietatud kõik heledates toonides ning pigem viisakas vabaaja riietus ning jalas on kõigil valged paeltega tennised (vt .

4. Etenduste korraldamine ning juhtimine

Järgnevalt toon välja enda ülesanded ning kohustused etenduse eel, ajal ning pärast etenduse lõppu. Kui esietendus on möödas, siis on lavastaja töö sisuliselt valmis. Nüüd on etenduse juhi ülesanne hoolitseda selle eest, et lavastuse iga aspekt toimiks täpselt nagu lavastaja on mõelnud, kuni lavastuse mängukavast maha minemiseni (Leventhall, 2014). Teen seda Tartu etenduse näitel, kus mängisime Eesti Rahva Muuseumi teatrisaalis kahel järjestikusel päeval, 21. ja 22. märtsil kell 19. Minu ülesanded on igal etendusel samad. Tartus mängisime kahel päeval, kuna Lotman oli Tartuga tihedalt seotud ning tal oli ka oluline roll Tartu Ülikoolis. 1982. aasta intervjuus ajalehele *Noorte Hää* on Lotman öelnud: “Tahaksin käia paljudes linnades, kuid elada - ainult Tartus. Mulle näib, et siin isegi õhk aitab töötada ja mõelda” (Salupere, 2007).

Eelnevalt oli Meos teinud kokkulepped Eesti Rahva Muuseumi kultuuriprogrammi vastutava töötaja Maarika Pokineniga ning broneerinud teatrisaali mõlemaks päevaks. Saali broneerides tehakse alati selgeks külalisteatri vajadused etenduse päeval ehk kas teatri poolt on vaja lavamehi, helimehi, valgustehnikuid või lavale horisonti jne. Sõlmitakse teatrite vahel kokkulepe, millest rääkisin pikemalt lepingute ja kokkulepete alapeatükis. Sel põhjusel eeldasin, et vastavad kokkulepped on tehtud. Selle peale meenusid mulle kultuurikorralduse õppejõu Piret Ausi (2019) loengus öeldud sõnad, et eeldamine on kõigi arusaamatuste ema. Mõned päevad enne etendusi, võtsin ühendust ERMi tehnikuga ning tuli välja, et nemad ei teadnud asjast midagi. Töötajatel olevat ka samal päeval koolitus ning suurem osa tehnikutest ja lavameestest pidavat seal olema, kuid minu õnneks, saime endale siiski inimesed appi. Selgitasin üle ka millised on meie vajadused ning kuidas lava soovime, selle jaoks koostasid käsitsi lavaplaani, kus on märgitud etenduse alguse lavakujundus (vt lisa 4).

Sellele järgnes etenduste turundamine, mille avasin turunduse ja reklaami alapeatükis. Tartu etenduste puhul ja üldiselt, kui on tegemist kahe järjestiku etenduse päevaga, siis on mõistlik ka ööbida antud linnas. See tähendab tervele meeskonnale ööbimise leidmist, broneerimist ning tasumist. Sain Hotel Tartult hea hinnaga pakkumise ning see osutus valituks.

Mõni päev varem oli toimunud esietendus, 17. märtsil, mistõttu tuli vahepeal ka kõik kostüümid ära pesta ning triikida. Kostüüme hoiustan spetsiaalsetes kostüümikottides, et need pärast triikimist sirged püsiksid ning transpordil mustaks ei saaks. Samuti jalanõud on eraldi kinnises karbis. Üldjuhul kostüümide pesemist ning triikimist teen etenduse järgsel päeval, et järgmiseks etenduseks oleks kõik tehtud. Teised kostüümid, mida näitlejad laval vahetavad

ripuvad kostüümikastis ning neid alati ei pese, kui just etenduse käigus mõni kostüüm pole määrdunud.

Paar päeva enne etendusi, võtsin uuesti ühendust näitlejatega, et arutada läbi transport. Teatril ei ole väljasõidu bussi või muud transpordivahendit, et näitlejaid etendustele sõidutada, seetõttu arutame alati läbi, kas ehk keegi on nõus enda autoga sõitma ning kuidas ära mahume. Tihtipeale ka osadele näitlejatele meeldib kohale tulla varem, teistele jälle hiljem. Tavaliselt need, kes soovivad hiljem tulla, on tulnud kas bussi või rongiga järgi. Loominguline tiim ehk valguskunstnik, videokunstnik ning etenduse juht sõidavad alati varem välja ehk Tartusse jõudsimel kell 13.

Minu ülesandeks on enne igat etendust kostüümid valmis panna ning lava paika seada, mis tähendab kattepapi maha panekut ning lavakujunduse paigutamist lavale. Alati kontrollin ka enne etendust kõik rekvisiidid üle ning asetan nad enda kohale. Mainisin ka juba rekvisiitide alapeatükis, et väga oluline on rekvisiitide asukoht, seetõttu peab iga ese olema õiges kastis ning õigesti pakitud. Suuremate kastidega tavaliselt aitavad mind näitlejad, meil on kuidagi välja kujunenud, et Kõiv ja Uustal tulevad alati etendusele varem ning aitavad kastid lavale paika tõsta, et valguskunstnik saaks valguse ära suunata. Näitlejate jaoks märgin ka kattepapile ära kastide asukohad, et etenduse ajal nad teaksid, kuhu kastid tõsta. Märgin ka ära maketi asukoha, kuna ühes stseenis on ainult makett välja valgustatud. See on oluline, et nii näitlejad kui ka makett oleksid etenduse ajal õiges kohas ning välja valgustatud.

Kostüümid asetasin garderoobi stange peale näitlejatele valmis ning iga kostüümi juurde panin ka näitleja jalanõud. Samuti panin garderoobi laua peale valmis kindapaarid, kuna suurem osa näitlejatest kannavad laval valgeid kindaid. Sealhulgas ka ehituskiiver, taskulamp koos pealambiga, kirjutusalus koos paberi ja pastakaga Kõivule ning tikukarp koos tubakaga Uukkivile.

Tund enne etenduse algust viisin kavad publikuteenindajatele ning leppisime kokku, millal saali uksed avatakse. Etenduse alguses on ekraanile projitseeritud lavastaja kiri publikule lugemiseks. Etenduse ajal minul ülesandeid ei ole, seetõttu olin ise ka saalis ning vaatasin etendust. Kui publik oli saali jõudnud ning uksed suletud, ootasin veel paar minutit, et viimased saabujad jõuaksid kirja läbi lugeda. Peale seda andsin videokunstnikule ning näitlejatele märku Facebooki kaudu, et võime alustada. See tähendas, et videokunstnik vahetas ekraanil lavastaja kirja arvutiekraani vastu ning esimene näitleja tuli lavale.

Etenduse lõppedes pakkisin rekvisiidid võimalikult kiiresti kokku ning paigutasin kõik asjad kastidesse. Suurte kastide eelis on see, et suurem osa lavakujundusest ning rekvisiitidest mahuvad kastidesse ära, seetõttu on pakkimine väga oluline. Alati katsun pakkida nii, et

järgmiseks etenduseks oleksid juba rekvisiidid õigetes kastides ning järgmisel korral jääb mul vaid üle kontrollida, et miski pole vahepeal transpordi käigus kaotsi läinud.

5. Eneserefleksioon

Tööpakkumine Teater R.A.A.A.M.-ilt tuli väga ootamatult ning ma ei osanud arvata, et minuni mõni pakkumine jõuab. Mõned kuud enne pakkumise saamist, mäletan veel kursusekaaslasega arutelu, et millised plaanid on meil peale kooli lõpetamist ja kuhu keegi sooviks tööle minna. Minu vastus oli üsna kiiresti selge, et mina teatris ei tahaks töötada. Olles nüüd pea aasta teatris tööl olnud, siis võtan siinkohal kõik need sõnad heaga tagasi.

Teatrist olin varem korduvalt kuulnud, kuna teater R.A.A.A.M. korraldab iga aasta suveteatrit ja seda ka minu maakohas, Tõstamaal ning olnud ka ise gümnaasiumiajal suvelavastuste juures publikuteenindajana tööl. Seetõttu tuli otsus väga kergelt.

Antud lavastusprojekt oli väga väljakutsuv ning keeruline, aga igas mõttes arendav. Tegemist oli ka minu esimese suuremahulise lavastusprojektiga teatris. Varasemalt olen kaasa teinud diplomilavastuse “Sireenid”, diplomifilm “Lend” ja pigem väiksemate koolisiseste projektide juures. Suuresti minu kogemus on tulnud ka antud projektide näol ning põhineb ülikoolis õpitule. Ma arvan, et ma võin väita, et projekti jooksul olin ma vähemalt korra koolis antud temaga kokku puutunud, kuid ainus asi, mis oli nüüd teistmoodi, oli see, et seda tuli praktikas rakendada. Sedagi saime koolis erinevate praktikate näol.

Kui Meos mulle projekti tutvustas, siis leppisime ühiselt kokku, et võtan antud projekti enda kanda. Nägin seda hea võimalusena, et antud lavastusprojekt enda loov-praktiliseks lõputööks kirjutada. Esialgu pelgasin, teades, et tegemist on välismaise lavastajaga ning olin enda peas juba mingisuguse ettekujutuse loonud. Seda kõike küll asjata, kuna tegemist oli noore lavastajaga, umbes minuvanusega, siis paljusid asju mõistsime sarnaselt. Küll aga põhiprobleem oli keelebarjäär, mille tõttu tihti tuli ette arusaamatusi ning möödarääkimisi. Valdan küll heal tasemel inglise keelt ja seda ka lavastaja, kuid võõras keeles on palju raskem ennast selgelt väljendada.

Proovide alguses tundsin, et tööülesandeid on liialt palju ning üritasin kuidagi kõike hoomata. Panin paika olulisemad asjad, mis vajasisidkohe tegemist ning asjad, mis kannatasid veidi ootamist, need lükkasin kõrvale. Nii sain keskenduda konkreetselt ühele asjale. Paratamatult mitme asjaga korraga tegemise ajal miski kannatab. Sellistel hetkedel tuleb korraks maha istuda ja vaadata üle, kas kõik ikka on vajalik.

Kokkuvõte

Käesoleva loov-praktilise lõputöö praktilises osas andsin ülevaate Teater R.A.A.A.M.-i lavastuse “Lotman” valmimisest ning analüüsisin end loovprodutsendi rollis. Lavastus on siiani mängukavas ning vastutan lavastuse eest etenduse juhina.

Tööle asumisel oli põhiline eeltöö tehtud ehk projektikirjutamine, rahastuse küsimine ning eelarve koostamine. Viisin ennast kurssi eelnevalt toimunuga ning vastavalt sellele korraldasin enda tööd. Protsessi alguses koostasid proovigraafikuid, panin kokku mängukava ning koostasid lavastuse turundusplaani. Etenduse juhina vastusin kogu protsessi eest. Tehnilisi ja korralduslikke küsimusi lahendasin jooksvalt ning peamised raskused olid seotud erinevate osapoolte ootustega. Tööd alustades toetusin paljuski varasemale kogemusele ning ülikoolis õpitule. Lavastuskorraldaja eriala katab põhimõtteliselt kõik produtsendi vastutavad alad. Ülikoolist saab korraliku põhja alla, ning loob kõik eeldused, et edasises töös edukalt hakkama saada.

Olles osa kogu lavastusprotsessist, selle algusest kuni lõpuni, aitas see produtsendi tööd paremini korraldada ning olukordi paremini mõista. Sain töö käigus enda kohta väga palju teada ning areng oli meeletult suur. Projektiteatris on produtsendi roll väga oluline ning ta on oluline lüli igas korralduslikus osas.

Kasutatud kirjandus

- Eesti Kultuurkapital. (2019). *Kujutav ja rakenduskunsti sihtkapitali raha jagamise kord*.
<https://www.kulka.ee/sihtkapitalid/kujutav-ja-rakenduskunst/raha-jagamise-kord>
- Juurikas, M. (2022, märts). Inimlikult soe teekond läbi “vurrudega lontruse” elu. *Eesti Ekspress*.
https://ekspress.delfi.ee/artikkel/96249549/inimlikult-soe-teekond-labi-vurrudega-lontruse-elu?fbclid=IwAR1oWlhh4Zgjmb6tCM-Fn_V13yB3y_CBfcR3WAFBACrQ_EpRnsL-6vWzsMg
- Kiiler, G. (2002, 26. Juuni). Eesti esimesed lavastuskorraldajad tulevad Viljandist. *Sakala*.
<https://sakala.postimees.ee/2386015/eesti-esimesed-lavastuskorraldajad-tulevad-viljandist>
- Ling, K. (2022, 22. märts). Delta. Teatri R.A.A.A.M. uuslavastus “Lotman”, intervjuu pärast esietendust. *Klassikaraadio*.
<https://klassikaraadio.err.ee/1608525263/delta-22-martsil-uuslavastus-lotman-tv-sari-metsavennad/f938bade88b797dbd58e6b1fe5746643>
- Leventhall, J. 2014. *A brief guide to stage management*.
<http://www.chipsteadplayers.org/new/wp-content/uploads/2015/05/SM-GUIDE-V2-20140125.pdf>
- Mikomägi, M. (2014, 24. november). “Alustame algusest”. Ja veel kord. *Teatritasku*.
<https://teatritasku.ee/alustame-algusest-ja-veel-kord/>
- Mikomägi, M. (2010, 13. november). Märt Meos: “Kus algab mugavus, seal lõpeb areng”.
Teatritasku
<https://teatritasku.ee/maert-meos-kus-algab-mugavus-seal-lopeb-areng/>
- Riigiportaal. (2021). *Lepingud ja nende sõlmimine*.
<https://www.eesti.ee/et/oigusabi/lepingud/lepingud-ja-nende-solmimine>

Riigiportaal. (2021). *Töövõtuleping*.

<https://www.eesti.ee/et/toeoe-ja-toeoesuhted/toeotamise-alused/toeoevotuleping>

Salupere, M. (2007, aprill). Mitte-memuaarid, Juri Lotman. *Akadeemia*.

<https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:104120/162201/page/46>

Statistikaamet. (s.a.). *Palgarakendus*.

<https://palgad.stat.ee/#>

Tartu Ülikooli Muuseum. (s.a.). *Juri Lotman*. <https://www.muuseum.ut.ee/et/content/juri-lotman>

Tartu Ülikool. (s.a.) *Etenduskunstimuuseum*.

<https://ut.ee/et/oppekavad/etenduskunstimuuseum>

Teatri ja lavastaja vahel sõlmitava lepingu üldiste tingimuste kokkulepe (s.a.).

http://www.eeteal.ee/sisu/326_1151ELL_leping.pdf

Teater R.A.A.A.M. (2022). *Lotman*. <https://raaam.ee/project/lotman/>

Vellama, E. (2017). *Inspitsient-rekvisiitori tööprotsess Endla Teatri lavastuse "See asi"*

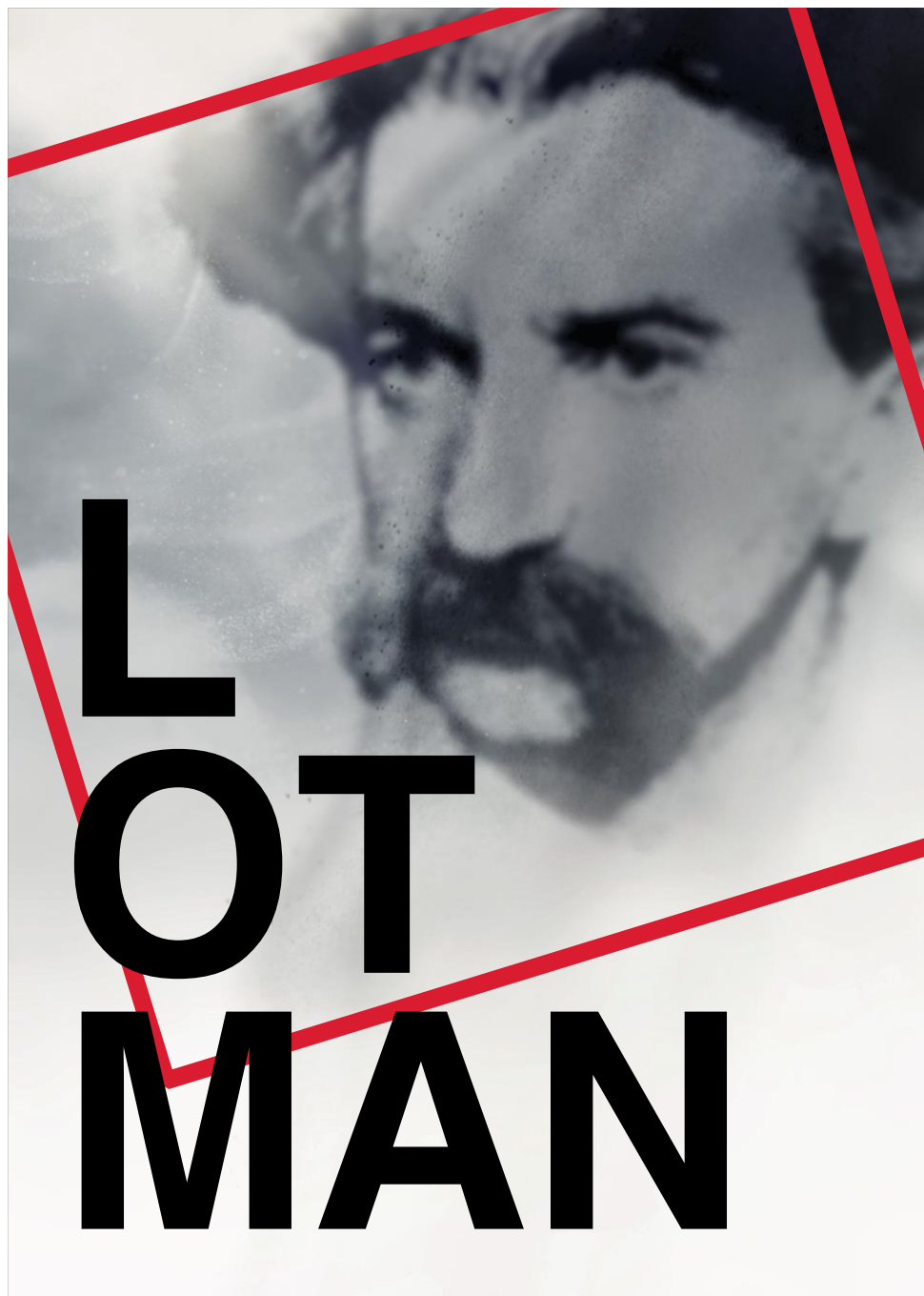
näitel.

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56773/Eliisa_Vellama_loputoo_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lisad

KAST 1 (kostüümikast), kasti küljes pinsetid ja näpitsad	
Maili kleit	
Ivo satiirkuub	
Ragnari KGB riided (pintsak, püksid, müts)	
Ivo sõjasärk(pruun, taskus tikutops), sõjamüts(pruun), saapad(mustad)	
Martini pruun sõjamüts	
Simeoni pruun vatnik	
Lauapeegel(pruun raam)	
Taburet(kollane riie)	
Kasti kinnitamiseks pinsetid ja näpitsad	
Kasti uksele fotod(Lotman, Zara, Puškin, Lotmani joonistused 2tk)	
KAST 2 (lahtikäiva kaanega)	
Grafoprojektor	(kõrval valges karbis must pulk, peegel)
Pruun karp	(mikroskoop, klaasviaal mullaga)
Paruka kast	(puidust parukahoidja, parukas, valges karbis lehvik)
Punane karp	raamat, Pushkin "padaemand")
Roheline mapp (A4)	Lapse joonistus (salaühing)
Roheline mapp (A3)	Jänese multika paberid, Lotmani joonistused
Meeste parukas	Kõige peal
Süntesaator	Papist kasti sees
KAST 3 (kaanega)	
Noodipuldid 2tk	lava kõrval, publiku poolt vaadates vasak.
Õlitünn	(sinine t-särk, kaks pulka sees)
Radišševi portree	(mullikile sees)
KAST 4 (lahtine)	
Kaardipakk	(pruunis väikses karbis)
Eesti pass	(sinines kastis, metallkarp sõrmusega)
Sinine kohver	(sees mängujänes)
Punane tugitool	

Lisa 1. Väljavõte lavastusepassist

Lisa 2. Kujundus (Autor: Saft, 2021)

Foto 1. Proovid Sakala 3 Teatrimajas (Autor: Adler, 2021)

Foto 2. Lotmani näituse külastamine (Autor: Solovev, 2021)

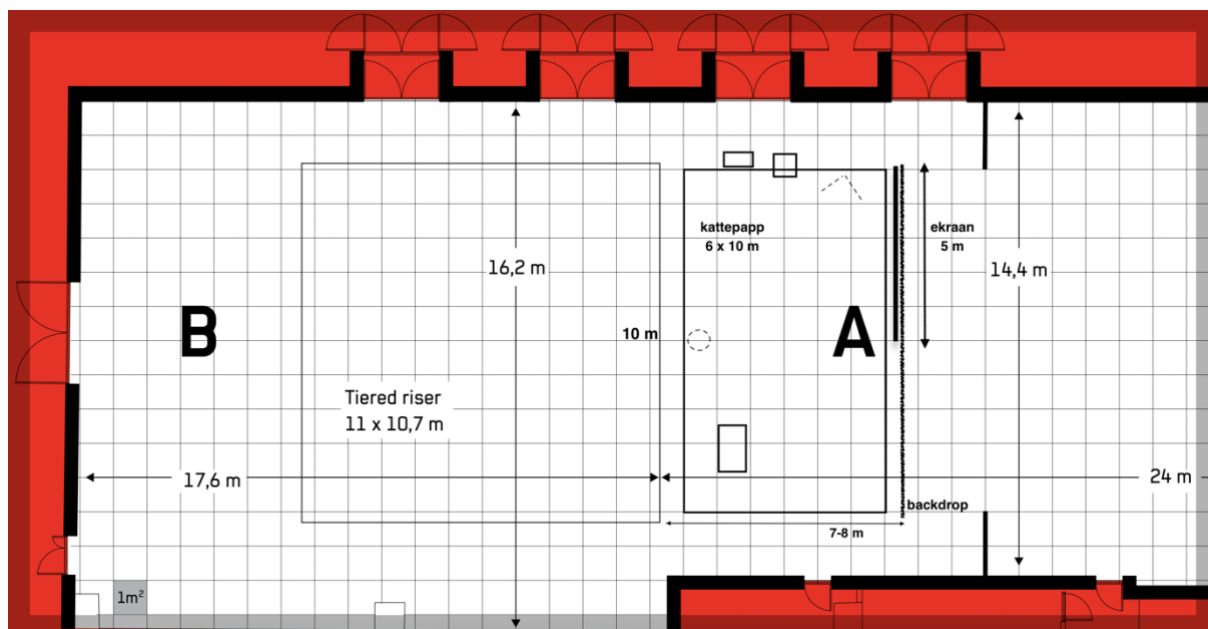

Foto 3. Proovid Narvas (Autor: Adler, 2022)

Rekvisiidid			
Besee	1	Näitusekastid	4
Tordialus klaaskaanega	1	Vahtpolüstürool	
Viiul, poogen, kohver	1	Tinsel paber	
Noodipult (must)	2	Käru virmastaja	1
Puidust parukahoidja	1	Laualamp	1
Parukad	2	Trükitrükk kangale	1
Šampanjaklaasid	2	Noodipuldi valgustid	2
Lehvik	1	Raamatukast	1
Kastid	6	Radišševi portree	1
Vene-prantsuse sõnaraamat	1	Õlitünn	1
Laste joonistus (salaühing)	1	Tool	1
XIX.saj mängukaardid	2	Rokla	1
Eesti pass (sinine)	1	Lauakell	1
Lõvidega sõrmus	1	Süntesaator	1
Muld	1	Suur mapp	1

Mikroskoop	1	Grafoprojektor	1
Klaasviaal	1	Ehituskiiver	1
Jänese mänguasi	1	Mõõdulint	1
Videokaamera	1	Tubakas	1
Kõrvaklapid	1	Tikutops	2
Lotmani toaplaneering	1	Kirjutusalus	1
Kaliibriga joonlaud	1	Akordion	1
Puidust taburet	1	Rapiir	1
Telefon	1	Joonistused	8
Silmapliiats	1	Tugitool	1
Nahast kott	1	Puupulgad	2
Sigareti paberid	pakk	Teepakk	2
Pinsetid	1	Kleelint	3

Lisa 3. Rekvisiidi nimekiri

Lisa 4. Lavaplaan (Vaba lava suure saali põhjal)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karen Adler,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Teater R.A.A.A.M.-I lavastuse “Lotman” väljatoomine”, mille juhendaja on Eve Komissarov

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Karen Adler

20.05.2022